

ĽUDOVÝ NÁBYTOK,
JEHO TYPOLÓGIA A KONŠTRUKCIA
(NA PRÍKLADE ZBIEROK SLOVENSKEHO
NÁRODNÉHO MÚZEA V MARTINE)

Anna Kiripolská

Slovenské národné múzeum v Martine,
Malá hora 2, 03680 Martin, snm-em@stonline.sk

Abstract:

Kiripolská, A. 2010: Rustic furniture, its typology and construction (on the example of collections of the Slovak national museum in Martin). Rustic furniture in the museums in Slovakia, Proceedings from the expert seminar in the Tekovian museum in Levice:

Slovak National Museum in Martin has been compiling the fund of a folk furniture and interior accessories since the late 19th century. Currently it contains 3100 articles. The main intention of this contribution is to include the various kinds of furniture to several basic functional groups (seating, bed furniture, table and swap furniture), to establish its types and variants as well as its constructional, profile and decor characteristic.

Key words: the collection of Slovak National Museum in Martin, (rustic) folk furniture, typology, construction.

Pod pojmom nábytok chápeme mobilné zariadenie interiéru domu, ktoré človek používal k uspokojovaniu základných potrieb – k oddychu a spánku, na sedenie, odkladanie predmetov, na prípravu jedál a stolovanie, na vykonávanie domácich prác. Podľa funkcie ho rozdeľujeme na sedací, lôžkový, stolový a odkladací. Osobitnú skupinu predstavuje detský nábytok. Nábytkové druhy a formy a ich zastúpenie v interiéru ľudového domu ovplyvňovali viaceré faktory. Nábytok úzko súvisel so staviteľstvom, jeho vývinovou formou, typom vykurovacieho zariadenia a spôsobom života v dome. Závisel tiež od sociálneho a ekonomického statusu majiteľa, od regionálnych a miestnych tradícií, od geografických podmienok a hospodárskych pomerov. Treba spomenúť aj dané historické obdobie, určitú závislosť na slohových štýloch, a najmä od druhej polovice 19. storočia aj významný vplyv mestského prostredia. Dôležitú úlohu mali tiež jeho výrobcovia – v staršom období sami užívatelia alebo miestni náaturisti, neskôr dedinskí či mestskí stolári.

Slovenské národné múzeum (ďalej SNM) v Martine vytváralo zbierku ľudového nábytku od konca 19. storočia. Najintenzívnejšia zbierkotvorná činnosť v tejto oblasti spadá do obdobia 60. – 80. rokov 20. storočia v súvislosti s prípravou a budovaním národopisnej expozície v prírode s celoslovenským zameraním. V súčasnosti fond nábytku a interiérových doplnkov obsahuje okolo 3 100 kusov predmetov. Zámerom tohto príspevku je zaradenie jednotlivých druhov nábytku do základných funkčných skupín, stanovenie ich typov a variantov a ich konštrukčná, tvarová a výzdobná charakteristika. Zaoberá sa nábytkovými druhmi, ktoré sa uplatňovali v roľníckom prostredí, mali všeobecnejšie geografické rozšírenie a ich výrobcami boli samotní užívatelia, náaturisti alebo dedinskí a mestskí tesári a stolári.

Sedací nábytok

Stolec – nábytkový druh s viacúčelovým funkčným využitím, používaný na sedenie zvyčajne jednej osoby, ale aj na vykonávanie rôznych prác. Patrí k najstarším a všeobecne rozšíreným formám sedacieho nábytku, ktorý sa vo väčšom počte vyskytoval a využíval v izbách, kuchyniach, v maštaliach a dielňach. Najjednoduchšie formy sú vyrobené úpravou, resp. doplnením vhodných samorastov, prípadne pozdĺžnym rozrezaním kmeňa stromu s ponechaním konárov ako nôh.

Vyrobené stolce pozostávajú z obdĺžnikovej sedacej dosky, do ktorej sú zospodu do šikmo vyvítaných otvorov priamo začapované štyri kónické nohy kruhového alebo viacuholníkového prierezu. Rozvinutejšie formy majú nohy osadené cez pár zvlakov. Sedacie dosky vykazujú rôznu hrúbku použitého materiálu a stupeň jeho opracovania. Novším typom, určeným najmä do interiéru kuchyne bol stolec s doskovými nohami, osadenými rybinovým spojmom do hrán sedacej časti. Hrany doskových nôh sú rovné alebo obojstranne profilované, stred nôh je spojený hranolovitou alebo profilovanou priečkou. V sedacej doske je vyrezaný otvor rôznych tvarov na uchopenie pri premiestňovaní.

Do tejto skupiny zaraďujeme aj stolce s okrúhlou sedacou časťou – **trojnožky**. Ich masívna kresaná sedacia časť s rovným alebo častejšie vyhlbeným povrchom má zväčša zhruba tvar zrezaného kužeľa. Do jej spodnej strany sú šikmo vyvítané tri otvory, v ktorých sú priamo osadené kónické valcovité alebo hranolovité nohy, zabezpečené zhora klinom.

Osobitnou formou sú **hokerlíky**, prevzaté z mestského prostredia a používané počas prvej polovice 20. storočia v interiéroch kuchýň. Ich hranolovité nohy sú na čap a dlab spojené s lubovým rámom, na ktorý je osadená sedacia doska zvyčajne štvorcového tvaru. Tá býva v niektorých prípadoch odklápacia a lubový rám je zospodu uzatvorený dnom. Vzniknutý priestor sa využíval na uloženie drobných predmetov. Ďalším variantom úložného priestoru je zásuvka v lubovom ráme.

Lavice patria k najstaršiemu a konštrukčne pomerne jednoduchému nábytku. Slúžili na sedenie viacerých osôb, ale aj na spávanie, odkladanie rôznych predmetov, kuchynského riadu a potravín pri varení. Za najstaršie môžeme považovať imobilné

lavice, ktorých hrubá a len málo opracovaná sedacia doska bola položená na drevených kládkoch, hlinených alebo kamenných podstavcoch, alebo bola spojená s konštrukciou stien domu. Najjednoduchší typ mobilných lavíc je zhotovený z pozdĺžne rozrezaného kmeňa stromu, ktorého prispôsobené konáre vytvárali nohy. Z hľadiska konštrukcie možno rozdeliť lavice do viacerých skupín.

Lavice s palicovými nohami sa objavujú v dvoch variantoch – bez operadla a s chrbtovým operadlom. V oboch prípadoch sú nohy kruhového, resp. viacuholníkoveho prierezu šikmo osadené priamo do sedacej dosky cez vyvŕtané priechodné či skryté otvory čapmi, spevnenými vo vrchole klinom. Vyskytuje sa aj osadenie párov nôh cez priečny zvlak. Sedacie časti tvorené prevažne jednou doskou sú spravidla pravouhlé, profilácia hrán, skosenie alebo zaoblenie spravidla predných rohov je zriedkavosťou. Lavice z južných regiónov Slovenska majú zvyčajne k prednej hrane sedacej dosky pripevnenú profilovanú lištu. Pre tento typ lavíc je príznačných niekoľko druhov operadiel. Z hľadiska konštrukcie je najjednoduchšie operadlo tvorené priečnou, jednostranne či obojstranne profilovanou doskou, ktorú nesú – v závislosti od dĺžky lavice – dve až tri rovnako profilované zvislé doskové podpery, osadené do sedacej dosky čapmi. Spôsoby pripojenia operadiel rámovej konštrukcie sú rôznorodejšie, od začapovania zvislých častí rámu do sedacej časti cez jeho osadenie do drážky až po pripevnenie k zadnej hrane dosky kolíkmi a glejením, resp. klincami. Lavice s palicovými nohami a chrbtovým operadlom boli spravidla bez bočného operadla. Výnimku tvoria lavice z okolia Galanty a maďarských lokalít obývaných Slovákmi, kde oblúkovité doskové bočné operadlo spájalo hornú časť chrbtového operadla s okrajom sedacej dosky. Bočným operadlom sú opatrené aj lavice z okolia Senice. Je nízke, hranolovité alebo sústružené, čapované do stredu rámu chrbtového operadla a zhruba do polovice šírky sedacej dosky. V oboch prípadoch mali tieto operadlá aj spevňovaciu funkciu.

Lavice na doskových nohách – do sedacej časti sú najčastejšie začapované, resp. spojom na zvlak osadené doskové nohy, často s profilovanou prednou hranou a výrezom v spodnej časti. Novšie typy týchto lavíc majú spoj nôh riešený rybinou do hrany sedacej časti. K zadnej časti nôh a sedacej časti býva začapovaná alebo klinmi, prípadne klincami prichytená spevňovacia šikmá doska. Spevnenie nôh navzájom je riešené pripevnením vodorovnej latky k ich zadnej strane alebo jej začapovaním do stredu plochy nôh v dolnej časti. Osobitným a novším variantom sú vodové lavice so začapovanou, resp. na pribité lišty položenou doskou v spodnej časti nôh. Pripojenie operadiel malo viacero variantov. Ak boli doskové nohy predĺžené až do výšky chrbtového operadla a tvorili zároveň boky lavice, bola do nich začapovaná sedacia doska a zároveň aj rám operadla. V prípade, že nohy nepresahovali úroveň sedacej dosky, bočné operadlo bolo osadené do jej hrany kolíkmi, čapmi, rybinovým spojom. Čapmi, kolíkmi, resp. klincami je pripevnené aj chrbtové operadlo k sedacej doske a bočnému operadlu. Chrbtové operadlá sú vo väčšine prípadov rámovej konštrukcie. Ich výplňou sú rôzne tvarované a v určitých vzdialenostiach osadené ploché latky, valcovité alebo sústružené stĺpiky, obojstranne profilované ploché doštičky osadené

alebo umiestnené tesne vedľa seba a vytvárajúce prerezávanú plochu. Plné operadlá tvorí hladká doska (Myjava) alebo doskový rám, členený na niekoľko kazetových polí (okolie Bratislavy). Práve konštrukcia operadla, spôsob a motívy jeho výzdoby sú na laviciach s palicovými i doskovými nohami určujúcimi znakmi pri ich lokalizácii i časovom zaradení. Lavice bez operadiel na palicových i doskových nohách boli prevažne jednoduché, bez povrchovej úpravy. Až neskôr sa uplatňovali jednofarebné nátery celého predmetu alebo len sedacej dosky.

Lavice s palicovými i doskovými nohami boli modifikované aj ako rohové, s operadlom alebo bez neho, umiestnené pozdĺž stien alebo vykurovacieho zariadenia. Rohový spoj vytvorilo skosenie sedacích dosiek oboch lavíc alebo ich vzájomné preplátovanie. Miesto spoja podopieral zvyčajne pár nôh.

Všeobecne rozšírené boli lavice s preklápacím operadlom. Operadlo rámovej konštrukcie s rôzne výtvarne riešenou výplňou nebolo osadené v sedacej doske, ale pohybovalo sa pomocou otočného kĺba na tvarovaných držiakoch nad sedacou časťou. Tvorili ju dosky, ktoré boli v niektorých prípadoch na koncoch začapované do bočných zvlakových lišt.

Lavice rámové – hranolové, často tvarované nohy sú zväčša na čap a dlab spojené s lubovým rámom, na ktorý je najčastejšie kolíkmi a glejením pripevnená sedacia doska. Zadné nohy sú vyššie, pretože zároveň tvoria zvislé časti operadlového rámu. Jeho vodorovné časti sú do nich osadené otvorenými alebo skrytými čapmi. Horná doska rámu je často tvarovaná v strede do výrazného štítu. Výplň operadla tvoria prevažne valcovité alebo sústružením tvarované stĺpiky, ploché rovné či profilované doštičky alebo ich kombinácia. Predné nohy siahajú pod úroveň sedacej dosky alebo ju častejšie presahujú a tým umožňujú osadenie bočného operadla, výškou totožného s chrbtovým, či osadenie opierky na ruky. Nohy spevňuje navzájom po celom obvode alebo stredom hranolovitá priečka.

Osobitnú formu predstavujú truhlové lavice, ktoré spájajú funkciu sedacieho a odkladacieho nábytku (*šafáreň, limbak*), resp. sedacieho a lôžkového (*kanapka, šlubank*). Slúžili na uloženie šatstva, bielizne, plátna, rôzneho náradia, prípadne tiež potravinových článkov. Vychádzajú z konštrukcie rámovej lavice s chrbtovým a bočným operadlom, resp. opierkou na ruky. Do nôh sú pod sedacou doskou začapované alebo na ne pripevnené po celom obvode vodorovne kladené dosky, vytvárajúce úložný priestor. Ten bol prístupný zhora cez odkladacie, resp. odklápacie veko, prekrývajúce vyrezaný otvor v sedacej doske. Truhlové lavice určené na spanie mali debnenie pod sedacou časťou vysúvacie alebo vyklápacie.

Stolička, ako typ sedacieho nábytku pre jednu osobu, sa v ľudovom interiéri uplatňovala až od konca 18., vo väčšej miere však od 19. storočia. Svojou formou a výzdobou nadväzovala na historické vzory z obdobia, najmä renesancie a baroka. Vyskytovala sa v dvoch základných konštrukčných druhoch.

Stolička so šikmo osadenými nohami – kónické nohy kruhového alebo viacuholníkového prierezu, zriedkavo sústružené, sú osadené priamo do sedadla alebo cez pár zvlakov, zasunutých zozadu a šikmo prevrtaných. Tvar sedacej dosky zvyčajne vy-

chádzal z lichobežníka, ktorého pozdĺžne hrany boli prípadne profilované a predné rohy zaoblené, resp. skosené. Často sa objavuje aj lýrovitý tvar sedacej dosky, ktorá má po obvode hrany zaoblené, prípadne ukončené žliabkom a do oblúka sú profilované aj predné rohy. V zadnej časti dosky bol vydlabaný jeden, prípadne dva obdĺžnikové otvory pre osadenie čapu operadla. Ten zvyčajne presahoval spodnú časť sedadla a bol zaistený drevenými kolíkmi vo vyvrtaných otvoroch. Najväčšiu tvarovú variabilitu vykazuje doskové operadlo. Vyskytujú sa plné operadlá s triezvou ozdobnou profiláciou obvodových hrán, ktorých plocha je odľahčená iba vyrezaným otvorom (srdce, trojlístky, štvorlístky) v strede pre uchopenie stoličky, ale aj operadlá s bohatým a tvarovo rozmanitým profilovaním obvodu a prerezávaním ich plochy, s vruborezom, prípadne s reliéfnou rezbou najčastejšie rastlinných, ale aj geometrických motívov. K ďalším výzdobným prvkom na sedacích doskách i operadlách patrí intarzia, vylievanie kovom, na južnom a juhozápadnom Slovensku tiež maľovanie. Mnohé stoličky sú datované, s iniciálami, menami, objavujú sa tiež rôzne nápisy. Historickým vzorom tohto konštrukčného typu je pravdepodobne talianske renesančné sgabello z obdobia 15. – 17. stor.

Stolička rámová – prevažne hranolové, zriedkavejšie sústružené nohy sú na čap a dlab spojené s lubovým rámom. Spoj je ešte zabezpečený glejením, prípadne drevenými kolíkmi. Luby sú prevažne rovné, zriedkavo s profilovaným dolným okrajom alebo s plochou, zdobenou vruborezom. Nohy sú spevňované začapovanými priečkami, ktorých tvar je zväčša totožný s typom nôh. Zvyčajne sú osadené po troch stranách obvodu alebo dve bočné spája stredová (v tvare písmena H). Sedacie dosky sú takmer výlučne lichobežníkového tvaru, s plnou drevenou plochou, zloženou najčastejšie z dvoch dosák, ktoré sú na luby pripevnené v pozdĺžnom alebo priečnom smere. Menej sa vyskytuje sedacia doska s plným okrajom a stredom z plochých latiek. Sedacia doska môže byť aj s koženým povrchom alebo s lubovým či povrazovým výpletom. Zadné nohy sú predĺžené nad sedáciu dosku, oblúkovito prehnuté a vytvárajú zároveň časť rámu operadla. Rozmanitosť rámových stoličiek spočíva najmä v tvaroch, spôsobe a prípadne výzdobe výplne operadlového rámu. Ten spájajú zvyčajne dve až tri horizontálne ploché priečky. Najvrchnejšia býva často jednosstranne či dvojstranne profilovaná, tvarovaná do oblúka, prípadne je jej plocha zdobená prerezávaním. Zvyšné priečky sú zväčša rovné, prípadne opakujú alebo modifikujú tvar vrchnej. Zvislú výplň tvoria hranolovité alebo valcovité stĺpiky začapované do priečok. Menej obvyklé sú točené tvary priečok i stĺpikov. Osobitným typom výplne je prerezávaná doska, osadená medzi dvoma priečkami. Povrch rámových stoličiek býva upravený morením, nátermi, fládrovaním, výnimočne maľbou. Konštrukciu rámovej stoličky poznal už antický svet. Väčšie uplatnenie našla až v období novoveku ako súčasť zariadenia šľachtických a meštianskych domov. V ľudovom interiéri je tento typ mladší ako stolička so šikmo osadenými nohami. Jeho všeobecnejšie rozšírenie možno predpokladať až od polovice 19. storočia.

Kreslá nepatrili k rozšíreným typom sedacieho nábytku v ľudovom prostredí. V zbierkach SNM v Martine sa nachádzajú štyri predmety, dva z územia Slovenska,

dva z prostredia Slovákov žijúcich v okolí Békešskej Čaby. Prvé dve kreslá vychádzajú z konštrukcie rámovej stoličky, u ktorej predĺžením predných nôh nad sedáciu dosku vznikla podpera pre hranolovú tvarovanú opierku na ruky, ktorej druhý koniec je začapovaný do zadných nôh. Jedno kreslo je celodrevené, druhé – z okolia Veľkého Krtíša – má sedadlo, operadlo a priestor pod opierkou vyplatené slamou. Kreslá z Békešskej Čaby sa konštrukčne odvíjajú od stoličiek so šikmo osadenými nohami. Opierku na ruky začapovanú do operadla nesú točené stĺpiky osadené priamo do plochy sedadla. Sedadlo je pomerne široké, k jeho okrajom je pripevnená oblúkovito profilovaná lišta. Šírke sedadla zodpovedá aj rozmer operadla, ukončeného vrcholovým štítom s výraznou profiláciou. Obe kreslá sú zdobené maľovaným rastlinným ornamentom, datované (1827, 1843) a označené menami majiteľov.

Lôžkový nábytok zahrňuje formy nábytku určené na ležanie a spanie. V múzejných zbierkach je zastúpený rôznymi typmi lôžok a postelí. Aj keď slovníky slovenského jazyka obsah týchto pomenovaní veľmi nerozlišujú, pod lôžkom rozumieme ľahšie a mobilnejšie tvary, ktoré sa využívali skôr na ležanie. Na spanie slúžili iba niektorým členom rodiny alebo len príležitostne a nemuseli byť nutne trvalou súčasťou interiéru izby, prípadne domu. Zbierkový fond SNM v Martine obsahuje v zásade dva typy: **pevné lôžka s vypletanou rámovou konštrukciou a skladacie lôžka**.

Prvý typ pozostáva zo štyroch hranolovitých, resp. valcovitých nôh, do ktorých sú cez vyvítané priečhodné otvory začapované konce obdĺžnikového rámu lôžka. Nohy pri jeho hlave sú vyššie, na ich konce alebo do ich plochy je osadený horný koniec rámu, vytvárajúci zvýšený podhlavník. Konštrukciu spevňujú lišty obdĺžnikového alebo kruhového prierezu, začapované priečne do jedného či oboch párov nôh a rámu podhlavníka. Plocha lôžka sa vypletala ľubmi, slamou, povrazom či prútmi. Lôžka zvyčajne neboli zdobené ani povrchovo upravované.

Druhý typ tvoria dva až tri páry hranolovitých skrížených nôh, spojených v strede železnou skrútkou. Do horných koncov nôh sú osadené lišty obdĺžnikového alebo kruhového prierezu, na ktorých je pripevnené plátno. Konštrukciu lôžka spevňovali prípadne aj dve priebežné lišty, prichytené do každého páru nôh pod ich prekrížením.

Za najstaršiu formu **postelí** môžeme považovať imobilné lôžka, spojené s konštrukciou stien domu, podpreté kládkami či kolmi, zabíjajú do hlinenej dlážky. Sú doložené zo sezónnych stavieb z horských oblastí severnej časti Slovenska ešte v prvej polovici 20. storočia.

Najjednoduchším a všeobecne rozšíreným typom mobilných postelí boli tesársky zhotovené nerozoberateľné kusy s nízkymi rovnými doskovými čelami a bočnicami rovnakej výšky, ktorých konce boli celou šírkou osadené do vydlabaných drážok vo vysokých hranolovitých nohách. Spojenie istili ešte drevené kolíky. Pôvodne boli bez povrchovej úpravy, až neskôr ich natierali fermežou.

Vývojovo novšie typy pozostávajú z dvoch vyšších čiel a dvoch nižších bočníc. Čelá tvorili rovné hranolovité stĺpiky, dole prechádzajúce do nôh, do ktorých boli za-

čapované vodorovne kladené dosky. Spoje boli ešte zabezpečené drevenými kolíkmi alebo glejením. Čelá zvrchu prekryvala zväčša jednoducho opracovaná doska, pripevnená drevenými kolíkmi. Záhlavné čelo bolo spravidla vyššie, prípadne ho dopĺňoval ozdobne profilovaný doskový štít. Ten bol osadený do rímsy čela cez vydlabaný otvor pomocou dlhšej dosky, pripevnenej k zadnej strane štítu, v prípade rozmernejších ešte aj drevenými kolíkmi. Tvarovo a konštrukčne identické štíty na druhom čele mali menšie rozmery a vyskytovali sa iba ojedinele. Niektoré posteľe mali záhlavné, resp. obe čelá ukončené iba ozdobne profilovanou doskou, osadenou do rímsy kolíkmi. Bočnice boli celou šírkou zakotvené do stĺpikov. Ukončovali ich dva čapy zapadajúce do vydlabaných otvorov v drážke. Spoj z boku zaistovali drevené kolíky. K spodným vnútorným hranám bočníc bola pripevnená lišta, na ktorú sa priečne ukladali dosky pod slamník. Okrem rovných bočníc sa na tomto type postelí uplatňovali aj bočnice rozšírené nadstavcami na oboch koncoch alebo iba pri záhlavnom čele. Nadstavce tvorila jednoduchšie či bohatšie profilovaná doska, osadená kolíkmi do bočnice, príp. aj do stĺpikov čiel. Bočnice sú prevažne identického tvaru a rozmerov. Niektoré posteľe mali zadné bočnice bez nadstavcov (ich funkciu nahradzovala stena, ku ktorej bola posteľ pristavená) alebo svojou výškou dosahovali až na úroveň čiel, čím zabraňovali styku spiaceho s pomerne chladným múrom. Nohy postelí boli spravidla rovné hranolovité, niekedy zakončené jednoducho tvarovanými pätkami, iba ojedinele tvarované profilovaním. Povrchová úprava spočívala najmä v náteroch, prevažne hnedej a červenej farby. Uplatňovala sa aj ornamentálna maľba, najčastejšie s rastlinnými motívmi.

Z uvedeného konštrukčného riešenia vychádza aj väčšina zasúvacích postelí v zbierkach SNM v Martine. Ich čelá aj bočnice sú spravidla rovnakej výšky, s nízkymi hranolovitými nohami. Niektoré kusy majú v záreze nohy na drevenej oske osadené drevené kolieska, na ktorých sa pohybovali, resp. sa zasúvali pod ďalšiu posteľ. Rozmerovo menšie zasúvacie posteľe majú čelá a bočnice v rohoch spájané rybinou.

Najnovší typ predstavujú posteľe, ktoré boli silne inšpirované mestskými, resp. súdobými slohovými vzormi. V ľudovom interiéri sa uplatňovali postupne, časovo a regionálne nerovnomerne, zhruba od konca 19., vo väčšej miere až v prvej tretine 20. storočia. Sú charakteristické rámovou konštrukciou čiel, ozdobne tvarovanými nohami a zväčša rovnými bočnicami, ktoré sa zavesovali kovovými háčikmi do otvorov kovania pripevneného do čela posteľe. Boli súčasťou zariadenia predných izieb a majiteľ spravidla objednával dva rovnaké kusy.

Osobitnú skupinu predstavujú posteľe s baldachýnom, zastúpené v našich zbierkach tromi predmetmi, získanými z okolia Galanty a od presídlencov z okolia Slovenského Komlóša. Čelá postelí sú rámovej konštrukcie, zvrchu zakončené profilovanou doskou. Bohato profilované dosky sú pripevnené aj k obvodu baldachýnu rámovej konštrukcie, ktorý nesú sústružené stĺpiky. Plocha baldachýnu je zdobená viacfarebnou ornamentálnou maľbou, prevládajú rastlinné motívy. Dva z predmetov sú datované (1886, 1896), s menami majiteľov.

Stoly slúžili najmä na stolovanie, prípravu jedál, na vykonávanie rôznych domá-

cich prác. Aj keď dostali postupným vývojom svoje stabilné miesto v kultovom rohu izby a boli centrom rodinného života, rodinných a výročných obradov, nepatria k najstarším prvkom v ľudovom interiéri. Na území Slovenska máme od konca 18. storočia doloženú pomerne širokú škálu stolov, ktorých historické vzory zväčša nájdeme v šľachtickom a meštianskom prostredí 15. a 16. storočia. K najstarším patrí stôl na skrížených nohách, všeobecne známy už v ranom stredoveku. Jeho konštrukcia využívala predovšetkým tesárske techniky spájania jednotlivých častí. Základom sú dva páry skrížených, pomerne hrubých doskových nôh, v mieste prekríženia preplátovaných a navzájom spojených do nich začapovanou hranolovitou lištou. Cez jej presahujúce konce je osadený upevňovací klin. V spodnej časti môžu byť nohy spojené ešte hranolovitými podnožami, ktoré sú do nich začapované alebo pripevnené kolíkmi. U niektorých stolov zabezpečovali stabilitu namiesto podnoží šikmo osadené lišty, ktoré spájali hornú a spodnú časť protiahlych nôh. Tabuľu zvyčajne obdĺžnikového tvaru tvorili dosky položené na zraz, spojené zospodu párom zvlakov. Niektoré stoly tohto typu majú nôh i stredovej lišty zdobené profilovaním. Pôvodne boli bez povrchovej úpravy, až neskôr ich natierali olejovými farbami.

Na Slovensku bol všeobecne rozšírený stôl so štyrmi rozkročenými širokými doskovými nohami, označovaný v staršej literatúre ako klieštinový alebo krosienkový. Tento typ sa vyskytoval v slohovom nábytku neskorogotického a renesančného obdobia a postupne sa uplatňoval aj v ľudovom interiéri, najmä od konca 18. storočia. Jeho konštrukcia – podobne ako u predošlého typu – vychádza predovšetkým z tesárskych techník. Pozostáva z masívnej obdĺžnikovej alebo štvorcovej tabule, najčastejšie z troch až štyroch dosák uložených na zraz, zriedkavejšie rámovej konštrukcie. Cez spoje bokov dosiek bývajú ešte vbíjané esovito tvarované kovové spojky. Na spodnej strane sú dosky spojené párom zvlakov. V ich vnútorných stranách boli vyhlbené drážky, v ktorých sa pohybovala zásuvka. Ak mal stôl dve rovnaké zásuvky, v strede dosky bol osadený tretí zvlak. Tabule spravidla neboli spojené s nohami napevno. Posunu zabraňovali zvlaky tesne doliehajúce k priečnej hlavici nôh. Pevné osadenie na nohy bolo zabezpečené pomocou drevených kolíkov. Nohy tvoria dva samostatné konštrukčné celky. Každý je zložený z páru hrubých doskových tvarovaných nôh, osadených preplátovaním do ich spájajúcej širokej priečnej hlavice, novšie masívnym hranolovitým čapom do vydlabaných priechodných či skrytých otvorov. Preplátovanie, prípadne aj čapy ešte zabezpečovali dva drevené kolíky. Do drážok vo vnútorných hranách v hornej časti nôh a zospodu hlavice býva zasunutá a kolíkmi pripevnená spevňujúca doska zhruba lichobežníkového tvaru s profilovanou dolnou hranou. Ďalšími stabilizujúcimi prvkami boli dve alebo štyri hranolovité lišty, v pároch osadené v hornej tretine výšky, prípadne i nad spodným okrajom nôh. V ich presahujúcich koncoch boli cez vydlabaný otvor osadené tvarované upevňovacie klíny, resp. klinové lišty. Tie prechádzali cez dlaby nad sebou umiestnených dvoch lišt zároveň. Novšie vyrobené stoly bývajú opatrené ešte plochými doskovými podnožami, zakotvenými do spodnej časti bočných nôh alebo k nim pripevnenými z vonkajšej strany po celom obvode. Tieto podnože zvyčajne

nahrádzajú jeden pár líšt alebo lichobežníkovú dosku. Konštrukčným variantom tohto typu stola je debnenie s plným dnom pod tabuľou, osadené do zvlakov. Jeho dolný obvod zakončuje rímsa, hrany stien sú spojené na rybinu, v priestore debnenia je umiestnená jedna alebo dve zásuvky. Výzdobné prvky v podobe rozmanitej a často bohatej profilácie sa sústreďujú na hrany nôh, hranolovitých líšt a lichobežníkovej dosky, na ich plochách sa zriedkavejšie uplatňuje vruborez, k obvodu zásuviek bývajú prípadne pripravené ozdobne tvarované lišty. Na tabuliach stolov sa objavujú najmä iniciály, datovanie, symboly viery, rastlinné i geometrické motívy zhotovené rezbou alebo intarziou. Stoly neboli pôvodne povrchovo upravované. Až v neskoršom období upravovali ich spodnú časť náterom zväčša hnedej alebo červenej farby, tabuľa ostávala bez náteru.

Tvarovo a konštrukčne rozmanitú skupinu predstavujú skrinkové stoly. Zlučujú v sebe funkciu stolovania, vykonávania domácich prác, ukladanie potravín, prípadne aj riadu a ich niektoré typy po rozložení slúžili aj na spanie. Historickými vzormi boli pravdepodobne talianske renesančné stoly so spodnou časťou v tvare truhly s odklápacou stenou. Skrinkové časti tvoria štyri hranolovité stĺpiky, ktoré sú zároveň nohami. Dosková výplň je osadená horizontálne do drážok vyhlbených v stĺpikoch alebo vertikálne na začapované vodorovné priečky. V prípade potreby spevňovali nosnú konštrukciu ešte drevené kolíky. Vnútorý priestor skrinky bol prístupný z čela jednokrídlovými, výnimočne dvojkridlovými dvierkami alebo zvrchu odsunutím tabule. Priestor spravidla nebol členený, zriedkavejšie ho delili jedna až dve police. Masívne odkladacie tabule obdĺžnikového alebo štvorcového tvaru boli zhotovované z dreva alebo kameňa. Hrubými pieskovcovými tabuľami sú opatrené oravské skrinkové stoly. Drevené tabule boli zložené z dvoch až štyroch dosiek položených na zraz, zospodu spojených zvlakom.

Osobitným riešením sa vyznačuje stôl, ktorý má pod tabuľou debnenie, spájané v rohoch na rybinu a pod ním menšiu skrinku s jednokrídlovými dvierkami. Debnenie v rohoch podopierajú štyri sústružené stĺpiky. Tie sú spolu so skrinkou začapované do plného doskového podstavca, rozmerovo zhodného s tabuľou. Do spodnej časti podstavca sú ešte osadené sústružené nohy guľovitého tvaru.

Ďalším variantom je skrinkový stôl, ktorý sa v prípade potreby upravoval na spanie. Pozostáva zo štyroch hranolovitých nôh, na troch stranách s horizontálnou doskovou výplňou, na koncoch osadenou v drážkach. Štvrtú stranu tvoria ďalšie dve nohy, do vnútornej časti ktorých sú osadené dosky, fungujúce ako bočnice a z vonkajšej strany je čelná výplň tvarovo identická s výplňou zvyšných strán. Obe časti mali samostatné dno. Po odložení tabule a vysunutí štvrtej časti bol stôl pripravený na spanie.

Skrinkové stoly nemali spravidla upravovaný povrch. Skromné výzdobné prvky, najmä vo forme žliabkov a tvarovaných líšt, sa sústreďujú predovšetkým na nohy a doskovú výplň.

Z renesančných vzorov vychádza aj stôl rámovej konštrukcie, ktorý sa v ľudovom interiéri začal uplatňovať zhruba od polovice 19. storočia. Spravidla odkladacia tabuľa je zložená z niekoľkých dosiek položených na zraz, osadených do obvodového

rámu alebo spojených na pero a drážku. Na spodnej strane sú dva zvlaky, u novších kusov len pripevnené lišty s ozubmi, ktoré zapadajú do rámu stola. Spodná časť pozostáva zo štyroch hranolovitých, novšie aj sústružených, kombinovaných či oblúkovito tvarovaných nôh, spojených na čap a dlab s lubovým rámom. V ňom sa na lištách pohybuje zásuvka. Nohy stola bývali v spodnej časti spojené obvodovým, stredovým alebo križovým podnožím. Regionálne a lokálne rozdiely sa prejavovali najmä vo výzdobných prvkoch. Na tabuli sa uplatňovalo predovšetkým oblé zakončenie hrán a rohov, rezba či intarzia na ploche (datovanie, symboly viery a prosperity), na lubovom ráme zriedkavo profilovanie spodnej hrany alebo k nej pripevnenej lišty, na zásuvkách rezba a tvarované lišty po obvode. Najviac výzdobných prvkov nachádzame na rozmanito tvarovaných nohách, často ukončených pätkami v podobe profilovania hrán a plochy sústružením či rezbou. Bohatou profiláciou sa vyznačujú tiež doskové, najmä križové podnože. Z okolia Bratislavy máme doloženú viacfarebnú ornamentálnu výzdobu. Staršie stoly tohto typu nemali povrchovú úpravu, postupom času ich stolári natierali, morili, fládrovali, prípadne aj dyhovali.

Skupina odkladacieho nábytku zahŕňa typy a varianty s funkciou úschovy potravín, šatstva, prípadne aj ďalších predmetov používaných v domácnosti. Zaraďujeme sem police, kredence, skrinky, skrine, truhly a bielizníky.

K najstarším druhom odkladacieho nábytku patrili **police**. Najjednoduchším typom je doska obdĺžnikového alebo trojuholníkového tvaru, položená na klinoch, upevnených do steny alebo visiaca pod stropom na zväčša drevených závesoch. V pracovných a skladovacích zónach priestoru domu boli umiestňované police v doskových rámoch, ktoré podľa spôsobu osadenia môžeme rozdeliť na závesné a stojaté. Oba typy slúžili predovšetkým na uloženie kuchynského riadu a potravín.

Závesné police sú tvarovo i rozmerovo veľmi rozmanité. Základom ich konštrukcie je v zásade doskový rám spojený v rohoch rybinou alebo čapom. Medzi bočnice sú vložené police osadené napevno čapom alebo vyberateľné na pripevnených lištách. Dĺžka bočníc môže byť rovnaká ako vzdialenosť medzi hornou a spodnou policou alebo ich môže presahovať v jednom či oboch smeroch. Presah bočníc nad hornú policu a jej opatrenie spredu lištou alebo zábradlím umožňovalo bezpečné využitie celej jej plochy. Chrbát polic je voľný, prípadne spevnený v rohoch pribíťkami šikmými latami, alebo vykrytý doskami. Niektoré kusy sú opatrené na bočniciach pomerne masívnymi kovovými háčikmi, ktoré upevnením do oka v stene ešte istili ich stabilitu. Vnútorný priestor okrem polic členili napr. aj lišty na opretie tanierov a mís, priehradky vytvorené zo zvisle kladených dosiek, zásuvky na drobný kuchynský riad, prípadne lišty s výrezmi na lyžice a varechy. Police s došteným chrbtom mali často v spodnej časti osadený rad háčikov. Výzdoba sa sústreďovala na ozdobné tvarovanie bočníc, zábradlia, prípadne lišt, ktoré boli pripevnené k obvodovému rámu a predným hranám polic. Pôvodne neupravený povrch zvykli neskôr natierať farbami.

Početnejšie zastúpené v zbierkach múzeí sú závesné police na ozdobný riad (*fogaše, rámy*). Pozostávajú z chrbtovej dosky, jednej až dvoch polic, zábradlia a bočníc.

Horný okraj chrbtovej dosky lícuje s hornou policou, do ktorej sú začapované ploché nosníky zábradlia. Počet nosníkov sa odvíja od dĺžky zábradlia, ktoré zvyčajne ochráničuje hornú policu po celej dĺžke. Len ojedinele bol do plochy hornej police vydlabaný pozdĺžny žliabok pre bezpečnejšie osadenie okrajov tanierov alebo mís. Prípadná druhá polica – spravidla kratšia, zriedkavejšie rovnakej dĺžky ako horná – bola začapovaná do profilovaných bočníc, ktoré spolu s ňou boli spojené kolíkmi a glejením s chrbtovou doskou. Niektoré predmety majú medzi policami ešte otvorenú či uzavretú priehradku alebo zásuvku, výnimočne sú k nim pripevnené lišty s výrezmi na lyžice. Do spodnej časti chrbtovej dosky boli v rade osadené drevené kresané, novšie tiež sústružené kolíky, nahradzované postupne kovovými háčikmi. Výzdoba tohto typu políc bola oproti predchádzajúcemu rozmanitejšia a bohatšia. Spočívala v profilovaní bočníc, nosníkov a zábradlia, rozmanitom a často členitom tvarovaní lišt pripevnených k predným hranám políc, prípadne aj k dolnému okraju chrbtovej dosky. Častá je ornamentálna maľba, v ktorej sa uplatňovali prevažne rastlinné motívy. V menšej miere sa objavujú aj zoomorfne motívy, iniciály, datovanie. Najstaršie datované police na ozdobný riad v zbierkach SNM v Martine pochádzajú zo začiatku 19. storočia.

Ďalším typom sú závesné police, ktorých spodnú časť tvorí uzavretá skrinka a hornú otvorenú policu. Skrinka má obdĺžnikové alebo šesťuholníkové dno a strop, jej bočné steny sú priebežné a tvoria zároveň rám hornej časti. Skrinka a police môžu byť rovnakej hĺbky alebo je policová časť plytšia, zvyčajne s voľným chrbtovým priestorom. Okrem vsadených políc obsahuje aj lišty na opretie tanierov a mís, prípadne aj na lyžice a varešky. Jednotlivé časti spájajú drevené kolíky alebo rybina. Skrinka je prístupná jednoduchými jednokrídlovými dvierkami umiestnenými spravidla v strede. Aj tento typ políc je opatrený na skrinke alebo na bočniciach kovovými háčikmi na upevnenie do oka v stene. Výzdobné prvky v podobe tvarovania bočníc hornej časti a ozdobných lišt pripevnených k obvodovému rámu, resp. k predným hranám políc nachádzame na týchto predmetoch zriedka a v skromnej miere.

Stojaté police vychádzali z rovnakej konštrukcie ako rámové závesné police. Boli však väčších rozmerov, členené spravidla iba napevno osadenými policami. Stáli na bočniciach často opatrených v dolnej časti výrezmi rôznych tvarov. Výzdobné prvky a úprava povrchu bola obdobná ako u závesných rámových políc.

Do skupiny odkladacieho nábytku na riad a potraviny patria tiež **kredence**. Aj keď vychádzajú z talianskych renesančných vzorov 16. storočia, v ľudovom interiéri sa začali uplatňovať ich jednoduchšie formy postupne až v priebehu druhej polovice 19. storočia. Ich väčšie rozšírenie pod vplyvom mestskej kultúry súvisí s vytváraním samostatnej kuchyne v rámci domu a spadá do prvej tretiny 20. storočia. Predmety zhotovené spravidla na objednávku v tomto období boli však už prevažne výrobkami dedinských a mestských stolárov. V zásade môžeme rozlíšiť dva konštrukčné typy. Prvý je zložený z dvoch samostatných častí – spodnej skrinky, na ktorú je postavená plytšia otvorená polica alebo novšie ďalšia užšia skrinka bez nôh či na nohách. Druhý

typ charakterizujú priebežné bočné doskové steny, ktoré zároveň slúžia ako nohy. Vertikálne členenie je identické s predchádzajúcim typom. Spodnú časť využívali spravidla na uloženie potravín, horná slúžila na skladovanie riadu. Staršie typy v hornej časti s policami sú vzhľadom a konštrukciou veľmi podobné závesným policiam so skrinkou. Líšili sa najmä členením spodnej skrinky policami a úpravou povrchu jednofarebným náterom, resp. aj jednoduchou ornamentálnou maľbou. Novšie druhy kredencov pozostávajú z dvoch skriniek výhradne obdĺžnikového pôdorysu, opatrených dvojkrídlovými dvierkami, vo vnútri s dvoma až tromi policami. Dvierka zväčša rámovej konštrukcie boli v hornej časti presklievané. Pod stropom spodnej skrinky sú spravidla umiestnené aj dve zásuvky s drevenými gombíkmi či tvarovanými úchytkami, ktoré sa pohybovali v drážkach alebo na pripevnených lištách. Steny skriniek pripevňovali ku dnu a stropu glejenými kolíkmi alebo rybinou, spoje prípadne prekryvali rôzne tvarované lišty. Horné obvodové hrany skriniek ukončovali často profilované rímasy. Ozdobne tvarované boli aj bočné steny, spájajúce obe skrinky alebo nohy podpierajúce hornú skrinku. Kredence stáli na doskových, hranolovitých alebo sústružených nohách. Podľa mestského vzoru ich upravovali jednofarebným náterom.

Skrinka rohová (*almara, kasnička, téka, armarija*) pozostáva najčastejšie z trojuholníkového alebo päťuholníkového dna a stropu, na ktoré boli predné a bočné steny pripojené kolíkmi alebo rybinou, resp. ešte glejením. Spoje mohli kryť profilované lišty, stĺpiky a v hornej časti rímasy. Tá zvyčajne ukončovala rovnú prednú, prípadne jej skosené dve bočné časti. Bola rovná alebo zalomená, často profilovaná, v niektorých prípadoch bol do nej začapovaný profilovaný štít rôznych tvarov alebo zábradlie. Na prednej strane sa v kovaných závesoch otáčali jednokrídlové jednoduché, zvlakové alebo rámove dvierka obdĺžnikového tvaru alebo s hornou časťou tvarovanou do oblúka, po obvode s polodrážkou, s hladkou alebo do polí členenou plochou. Niektoré rohové skrinky majú pod dvierkami zásuvku s drevenou tvarovanou úchytkou, zabezpečenú proti otvoreniu okrajom dvierok. Vnútrajšok je členený jednou až tromi poličkami. Niektoré skrinky obsahujú rôzne riešené a rôzne umiestnené skrýše. Rohové skrinky stáli priamo na ploche dna, na doskových, prípadne profilovaných nohách vybiehajúcich z bočných dosák, na stupňovito profilovanom podstavci alebo na tvarovaných nohách. Výzdoba sa sústreďuje najmä na čelné plochy a spočíva predovšetkým v maľbe a intarzii, menej v rezbe. Predmety sú často opatrené rôznymi nápismi a datovaním. Zbierkový fond SNM v Martine obsahuje aj dve rohové skrinky trojuholníkového prierezu z okolia Komárna, ktoré sú uzatvorené presklenými rámovými dvierkami. Rohové skrinky boli zavesené v rohu nad stolom alebo postavené v rohu na lavici. Slúžili na uloženie písomností, kníh, cenných a religióznych predmetov, peňazí. Ich historickou predlohou boli zrejme rohové skrine francúzskej produkcie 18. storočia.

Rozšírený a v múzejných zbierkach početne hojne zastúpený druh odkladacieho nábytku predstavujú **truhly**. Z hľadiska ich funkcie, vzhľadu a konštrukcie rozlíšujeme viaceré typy. Za predchodcu truhiel môžeme považovať zásobnicu, vydlabanú

v kmeni stromu, ktorá sa v stojatej alebo ležatej forme používala v severných oblastiach Slovenska na úschovu obilia až do 20. storočia.

K najstarším typom patria truhly (všeobecne nazývané *súseky*, *škrine*), vyrobené tesárskymi technikami, s klenutým, rovným či strechovitým vekom, ktoré sa vyskytujú v dvoch základných konštrukciách. Súseky stĺpikovej konštrukcie s rámovou väzbou stien a šindľovou výplňou slúžili predovšetkým na uskladnenie obilia a doložené sú najmä z regiónov severozápadného a severovýchodného Slovenska. Truhly stĺpikovej konštrukcie so šindľovou väzbou stien na pero a drážku sa využívali na uloženie obilia i šatstva a boli rozšírené na celom území Slovenska. Pre tento typ je príznačná výzdoba rytým geometrickým ornamentom, niekedy aj farebne tónovaným. Charakteristické tvary a konštrukcia týchto truhliel sú spájané so starovekými kultúrami a rozšírené boli od stredoveku takmer v celej Európe.

Z konštrukcií, používaných v stredovekom nábytkárstve, vychádza truhla na doskových bočniciach predĺžených pod dno, ku ktorým je kolíkmi pripevnená predná a zadná stena. Veko zvyčajne z dvoch dosiek je spevnené z vnútornej strany párom zvlakov alebo sú konce začapované do zvlakových líšt. Spodná hrana bočnic mala zvyčajne výrezy rôznych tvarov. K dolnému okraju pomerne vysoko osadenej prednej steny pripevňovali profilovanú dosku, prípadne len jednoduché trojuholníkové výplne do rohov. Vnútorný priestor bol rozdelený najčastejšie dvoma až tromi priečkami i zasunutými v drážkach a slúžil na uskladnenie rôznych potravinových článkov. V porovnaní s truhlami na odev boli tieto kusy dlhšie a užšie, ich povrch bol len zriedkavo upravovaný jednofarebným náterom, prípadne jednoduchou ornamentálnou výzdobou.

Stolársky zhotovené truhly na odev sa vyznačujú spojením doskových stien na rybinu. Dno je k stenám spravidla pripojené kolíkmi, spoje dna so stenami prekrývajú z troch strán obvodu tvarované lišty. Veko pozostáva z dvoch až troch dosiek uložených na zraz alebo v polodrážke, upevnených na bokoch zvlakovými lištami. Zavesené je spravidla na dlhých kovových pántoch. Niektoré staršie truhly majú veká rámovej konštrukcie, najčastejšie s dvoma výplňami. Truhly stáli na profilovaných rámových podstavcoch, doskových tvarovaných nohách alebo na sústružených či rezaných nohách rôznych tvarov, ktoré boli do dna truhly začapované jednotlivo či v pároch. Truhly boli opatrené kovanými držiakmi, zámkami s kľúčmi, ktoré postupne nahradzovali priemyselne vyrábané typy. Vo vnútri na ľavej strane bol umiestnený priečnik na ukladanie drobností a cenností. Niektoré truhly obsahovali aj skryše, najčastejšie vo zdvojenom dne alebo bočnej stene. Korpusy novších truhliel sú spravidla hladké. Staršie typy, vychádzajúce najmä z renesančných a barokových predlôh, majú k čelnej, menej k bočným stenám kolíkmi pripevnené doštičky, lišty a stĺpiky rôznych tvarov a profilácie, ktoré plasticky členia plochu do polí a obrazcov. Truhly na odev patria k najviac zdobeným kusom ľudového nábytku. Okrem uvedených plastických prvkov, rezby, prípadne intarzie sa na nich uplatňovala najmä maľovaná výzdoba s prevažne rastlinným ornamentom, iniciálami, menami či datovaním.

Medzistupeň medzi truhlami a bielizníkmi predstavujú truhly so zásuvkou v spod-

nej časti. Objavujú sa v druhej polovici 19. storočia. Steny zásuviek boli v rohoch spájané na rybinu, do drážok v dolnom okraji bolo zasunuté dno. Zásuvka sa vyťahovala pomocou dvoch strúhaných, sústružených, porcelánových či kovových úchytiak a slúžila na uloženie predovšetkým drobných odevných súčiastok. Často sa stretávame aj s imitáciou zásuviek v ploche čelnej steny truhly.

Stolárskou technikou boli vyrábané tiež truhly na potraviny (*žigle, štoky*), tvarovo, rozmerovo a spôsobmi výzdoby veľmi podobné truhlám na doskových bočniciach. Rovné veko a rozmery oboch typov umožňovali ich využitie aj na sedenie, vykonávanie rôznych domácich prác, prípadne tiež na spanie.

Bielizníky sa stávali súčasťou ľudového interiéru až koncom 19. storočia a to najskôr v lepšie situovaných rodinách. Ich steny boli spájané na rybinu, dno zvyčajne kolíkmi. Prednú stenu tvorili tri až štyri zásuvky na zamykanie, s drevenými alebo kovovými úchytkami. Posúvali sa po samostatnom ráme, pripevnenom horizontálne k stenám. Do dna boli v rohoch začapované spravidla samostatné nohy hranolovitých alebo sústružených tvarov. V ich výzdobe sa uplatňovali najmä tvarované lišty, rímasy, stĺpiky na rohoch. Povrch bielizníkov bol upravovaný zväčša morením, fládrovaním, dyhovaním, zriedkavejšie maľovaným jednoduchým ornamentom.

Skriňa na odev patrí k najmladším typom odkladacieho nábytku a nábytku vôbec. Do ľudového interiéru sa dostala pomerne neskoro. Jej funkciu ešte počas celého 19. a začiatku 20. storočia plnili všeobecne rozšírené truhly, pretože skriňa bola finančne nákladným kusom. V zbierkach múzeí sú zastúpené zväčša novšie typy, zhotovované mestskými či dedinskými stolármi, časovo spadajúce do poslednej tretiny 19. storočia a mladšie. Pri konštruovaní korpusu skrine sa uplatňujú štandardné spoje na ozuby (otvorené, polootvorené, uzatvorené, rovné, oblé, šikmé), na pero a drážku, prípadne na kolíky. Celkový tvar a výzdobné prvky odrážali – aj keď často v zjednodušenej forme – vplyvy slohového alebo súdobého mestského nábytku (lišty, rímasy, štíty, tvarovanie vnútorného okraja rámu a výplne dverí, architektonické prvky na čelnej strane, spôsob povrchovej úpravy). Jednoduchšie sú riešené skrine jednodverové, vnútri s drevenými hákmi či vešiakom alebo s niekoľkými policami. Staršie typy dvoj-dverových skriň sú delené priečkou na dve časti – jednu s policami, druhú upravenú vešiakmi či žrdkou na zavesenie odevu. V neskoršom období sa používala osobitná skriňa s policami na uloženie bielizne, osobitná skriňa na zavesenie odevu. Súčasťou dvojdverových skriň bola aj zásuvka umiestnená v dolnej časti.

Skrine na potraviny sú členené zvyčajne na zásuvkovú a policovú časť. Zásuvky na sypké potraviny sú spravidla v ľavej časti v rade nad sebou, pravú časť s policami uzatvárajú zvlakované alebo rámové jednokridlové dvere, po obvode s polodrážkou. Bývajú opatrené výrezmi rôznych tvarov, novšie okrúhlymi plechovými krytmami s otvormi, ktoré zabezpečovali vetranie. Na policiach uskladňovali potraviny balené alebo uložené v nádobách, prípadne tiež riad. Vnútrotný priestor niektorých skriň je členený iba policami, prípadne sú ďalšie zásuvky umiestnené aj pod policami v uzavretej časti alebo pod dverami po dĺžke skrine. Sú osadené v samostatných rámoch alebo na pripevnených lištách, na čelnej strane opatrené drevenými, novšie aj

porcelánovými či kovovými úchytkami rôznych tvarov. Svojou základnou konštrukciou vychádzajú zo skriň na odev, uplatňuje sa na nich však menej výzdobných prvkov a jednoduchšia povrchová úprava.

Ako som uviedla v úvode, príspevok je koncipovaný na základe zbierok ľudového nábytku Slovenského národného múzea v Martine. Túto vzorku môžeme považovať za takmer dostatočnú, čo sa týka konštrukcie a typológie, nie je však postačujúca pre podrobnejšiu charakteristiku výzdobných techník a motívov.

LITERATÚRA

BEDNÁRIK, R. 1949: Ľudový nábytok. Martin.

BELAYOVÁ, J. 2006: Konštrukcia nábytku pre 2., 3., 4. ročník študijných odborov konštrukcia a tvorba nábytku a interiéru, drevárstvo a nábytkárstvo. Bratislava, Proxima Press. ISBN 80-85454-90-4.

DANEKOVÁ, D.: Ľudový nábytok – terminologický slovník. Archív SNM v Martine, VS 745/87.

DEMKO, L. 2004: Konštrukčné spoje. Prešov, Rokus.

BOTÍK, J. & SLAVKOVSKÝ, P. (eds.), 1995: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. Zv. 1.,2. Bratislava.

MRUŠKOVIČ, Š. 1974: Obilné zásobnice. Martin.

TOGNER, M. 1993: Historický nábytek. Brno, Nakladatelství Dátek.

TURNSKÝ, M. 1989: Slovník etnografických muzejných reálií II. (Lidový nábytek z českých zemí). Národní muzeum Praha.